

Taloustieteellisiä näkökulmia
ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin
kysymyksiin ja talouspolitiikan
päätöksiin

Todistusvalinta tehostaa opiskelijavalintaa

Vuosina 2018-2020 toteutetulla opiskelijavalintauudistuksella pyrittiin vähentämään opiskelupaikan hakemiseen liittyviä kustannuksia sekä nopeuttamaan korkeakouluopintoihin siirtymistä lisäämällä todistusvalinnan osuutta opiskelijavalinnoissa.

Tutkimuksen perusteella uudistus onnistui keskeisessä tavoitteessaan nopeuttaa siirtymiä toiselta kolmannelle asteelle. Kaikista nuorempien, 19-vuotiaiden osuus hyväksytyistä ja paikan vastaanottaneista hakijoista kasvoi noin kolmanneksella.

Uudistus myös tehosti opiskelijavalintaa. Yhä useampi hakija esitti yli kolme hakutoivetta ja yhä useampi päätyi kotikunnan ulkopuolelle opiskelemaan. Uudistus ei aiheuttanut merkittäviä muutoksia opiskelijoiden sukupuolijakaumassa tai perhe-taustassa.

Tuomo Virkola
Erikoistutkija
tuomo.virkola@vatt.fi

Hannu Karhunen
Tutkimusohjaaja
hannu.karhunen@labore.fi

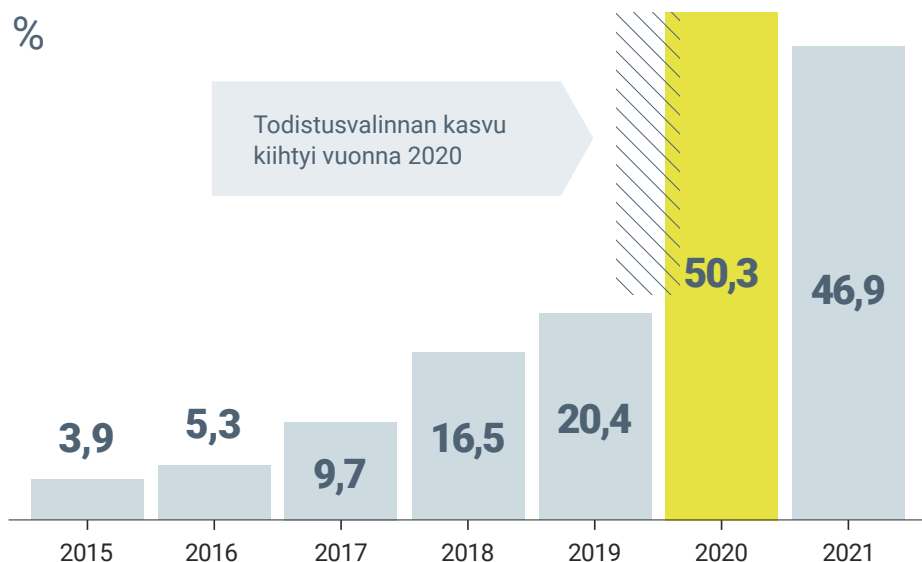

Tuomo Suhonen
Tutkimusjohtaja
tuomo.suhonen@labore.fi

Opiskelijavalintauudistuksen taustalla tarve vauhdittaa korkeakouluopintoihin siirtymistä

Kansainvälisessä OECD-vertailussa suomalaiset nuoret viettivät poikkeuksellisen monta väli vuotta ennen korkeakoulutukseen siirtymistä. Osasyllisenä tähän on pidetty alakohtaisia valintakokeita. Vielä vuonna 2016 järjestettiin yli tuhat eri materiaaleihin perustuvaa valintakoetta ja useat näistä samoina päivinä. Raskaasta hakumenettelystä huolimatta opiskelupaikat eivät jakautuneet tehokkaasti, sillä lähes neljännes korkeakoulupaikkoja hakeneista opiskeli jo toisessa korkeakouluohjelmassa.

Vuosina 2018-2020 toteutetun opiskelijavalintauudistuksen tavoitteena oli todistusvalintaosuuden kasvattaminen vähintään viiteenkymmeneen prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Kuviosta 1 nähdään, että ennen uudistusta opiskelupaikoista jaettiin yli 80 % vähintään osittain valintakokeiden perusteella. Todistusvalinnan osuus oli kasvussa jo ennen uudistusta, mutta uudistuksen myötä kasvu kiihtyi selkeästi.

Kuvio 1. Todistusvalinnalla jaettavien opiskelupaikkojen osuus kasvoi selkeästi vuonna 2020.

Todistusvalinnassa hakijat pisteytetään ylioppilastutkinnon ja ammattikorkeakouluissa myös ammatillisen tutkinnon arvosanojen perusteella. Koevalinta säilyi keskeisenä väylänä korkeakouluopintoihin, mutta sitä pyrittiin keventämään niin, että kokeet pohjautuvat toisen asteen opintoihin tai materiaaliin, joka ei vaadi pitkää valmistautumista.

Uudistuksen keskeisiä tavoitteita olivat:

1. Vähentää opiskelupaikan hakemiseen liittyviä kustannuksia
2. Nopeuttaa siirtymistä korkeakouluopintoihin

Tutkimuksessamme tarkastelimme:

1. Nopeuttiko uudistus siirtymiä toiselta kolmannelle asteelle?
2. Johtiko uudistus muutoksiin opiskelupaikkojen kohdentumisessa tehokkuus-, tasa-arvo- tai yhdenvertaisuusnäkökulmasta?

Tutkimuksen menetelmät ja aineisto

Uudistuksen vaikutusten arvioinnissa hyödynnämme koulutusohjelmien välisiä eroja todistusvalinnan käytössä ennen uudistusta ja ns. erotusten erotus-menetelmää. Ennen uudistusta osalla aloista opiskelijat valittiin pelkästään pääsykokeen perusteella ja toisilla aloilla huomattava osa opiskelijoista valittiin jo todistuksella. Tämä synnyttää luonnollisen koeaseman, jossa voimme erottaa todistusvalinnan vaikutukset kaikkiin opiskelijavalintoihin samanaikaisesti vaikuttaneista tekijöistä (kuten koronapandemia) tai koulutusohjelmien väliset pysyvät erot (kuten hakupaine).

Tutkimuksemme tuloksia voidaan tulkita niin, että niissä vertaillaan koulutusohjelmaa, joka kasvatti todistusvalintaa nolasta 50 prosenttiyksiköllä sellaiseen, jossa todistusvalinnan osuutta ei kasvatettu, koska uudistuksen vaatima 50 prosenttia paikoista jaettiin jo todistuksella ennen uudistusta.

Laajat rekisteripohjaiset aineistot

Tutkimuksessa hyödynnetään laajoja rekisteripohjaisia aineistoja korkeakouluihin hakeneista ja valituista. Rekisteritietojen pohjalta voimme tarkastella, kuinka valintoihin osallistuneiden taustaominaisuudet kuten ikä, sukupuoli, asuinpaikka, pohjakoulutus ja sosioekonominen tausta ovat muuttuneet uudistuksen seurauksena. Tarkastelemme myös hakijoiden ylioppilaskirjoitusten arvosanoja ja tietoja opintosuorituksista ensimmäisenä opiskeluvuonna.

Tulokset ja johtopäätökset

Todistusvalinta on korvannut yhteispistevalinnan

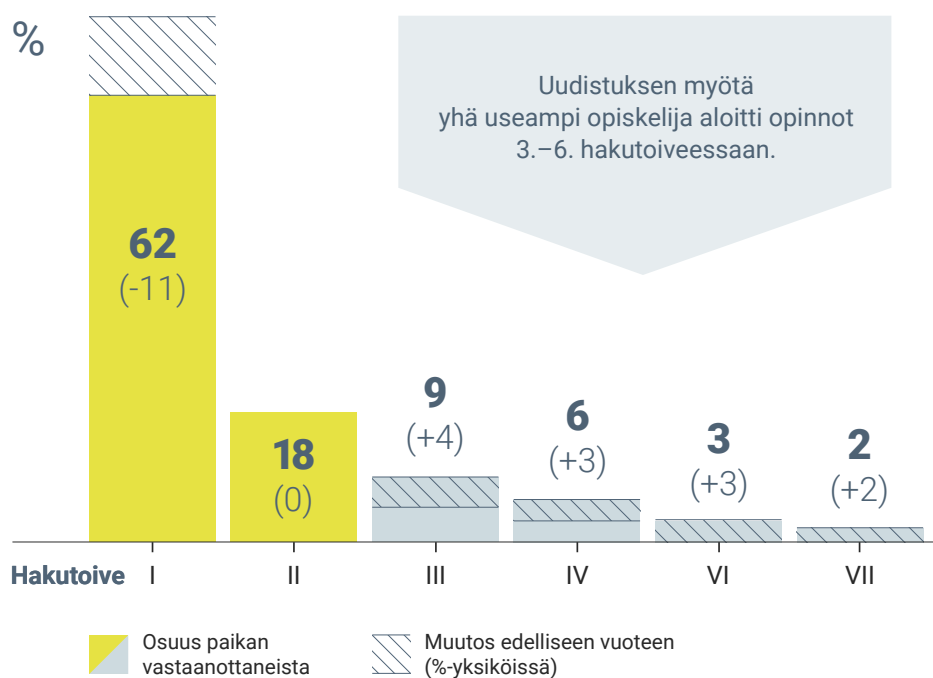
Todistusvalintapaikoista 75 % tuli aikaisemmin yhteisvalintapisteillä ja 25 % koevalintapisteillä jaetuista paikoista. Todistusvalinta käytännössä korvasi aiemman yhteispistevalinnan, jossa hakija osallistui hakukohdekohtaiseen valintakokeeseen ja hakijat on valittiin todistusten ja koevalinnan yhteispisteillä.

Kotikunnassa opiskelevien osuus väheni

Todistusvalinta helpotti opiskelupaikan hakemista kotipaikkakunnan ulkopuolelta, koska sisäänpääsy ei enää edellytä osallistumista useisiin hakukohdekohtaisiin valintakokeisiin.

Hakutoiveiden määrä kasvoi

Vuonna 2017 vain 5 % hakijoista esitti viisi ja 15 % kuusi hakutoivetta. Vuonna 2021 vastaavat osuudet olivat 12 % ja 25 %. Kuviosta 2 nähdään, että uudistuksen myötä yhä useampi opiskelija aloitti opinnot 3.–6. hakutoiveessaan. Muutos edelliseen vuoteen on 44–100 %.

Kuvio 2. 80 % opiskelijoista vastaanotti opiskelupaikan 1. tai 2. hakutoiveessa. Uudistuksen myötä opinnot aloitettiin useammin 3.-6. hakutoiveessa.

Uudistus hyödytti uusia ylioppilaita

Todistusvalinnan käyttöönottoaneissa koulutusohjelmissä keski-ikä laski noin puolella vuodella. Tämä selittyy etenkin sillä, että 19-vuotiaiden osuus opiskelupaikan vastaanottaneista kasvoi viisi prosenttiyksikköä eli noin neljänneksellä. Ennen uudistusta uusien ylioppilaiden osuus oli 19 %.

Uudistus kasvatti ylioppilastutkinnon painoarvoa. Ennen uudistusta uusien ylioppilaiden osuus korkeakoulupaikan vastaanottaneista oli 59 %. Uudistuksen myötä uusien ylioppilaiden osuus kasvoi kuusi prosenttiyksikköä. Muutos on tullut erityisesti ammattikorkeakoulujen puolelta.

Valittujen ylioppilaskirjoitusten arvosanat nousivat

Todistusvalinnoissa ovat pärjänneet odotetusti ylioppilaskirjoituksissa hyvin menestyneet. Tämä ei kosketa pelkästään pitkässä matematiikassa vaan myös muissa aineissa, kuten äidinkiessä, hyvin kirjoittaneita. Koulutusohjelmiin valituilla hakijoilla

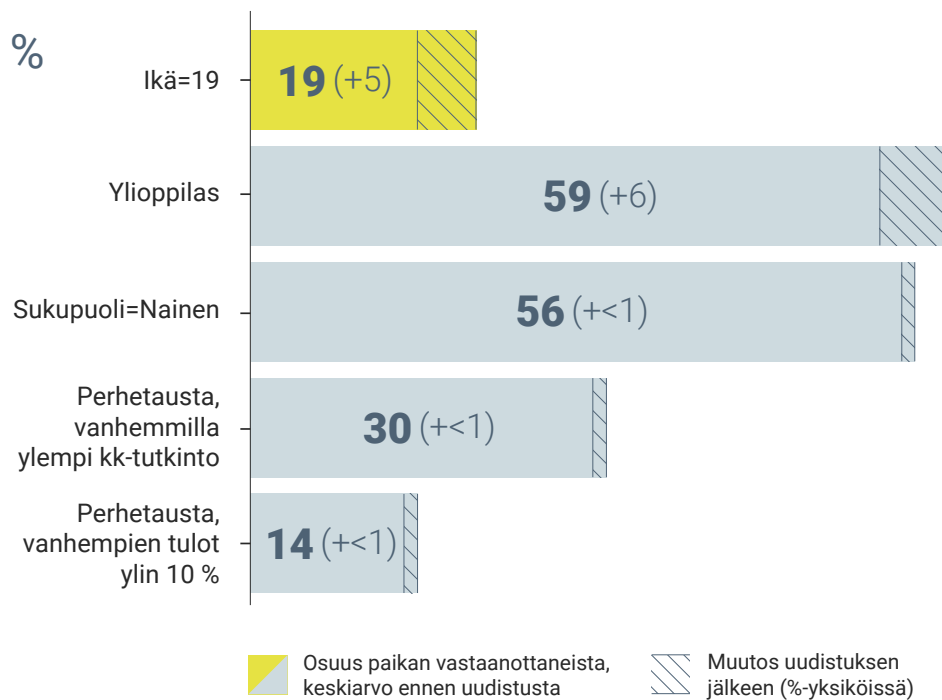
- **äidinkielen arvosana** oli keskimäärin 0,38 arvosanaa korkeampi ja L-arvosanan kirjoittaneiden sisäänotto kasvoi 4,6 %-yksikköä.
- **pitkän matematiikan arvosana** oli keskimäärin 0,36 arvosanaa korkeampi ja L-arvosanan kirjoittaneiden sisäänotto kasvoi 2,1 %-yksikköä.
- **lyhyen matematiikan arvosana** oli valituilla keskimäärin 0,57 arvosanaa korkeampi ja L-arvosanan kirjoittaneiden sisäänotto kasvoi 1,7 %-yksikköä.

Ei muutoksia opiskelijoiden sukupuolijakaumassa tai perhetaustassa

Sosioekonomista taustaa tarkasteltiin vanhempien koulutus- ja tulotasolla. Merkittäviä muutoksia aikaisempaan ei havaittu. Miesten ja naisten osuudet valituista opiskelijoista pysyivät ennallaan.

Uudelleenhaku valinnan jälkeen kasvoi

Opiskelupaikkojen kohdentumisen kannalta on keskeistä arvioida sitä, kuinka hyvin opiskelijat pärjäsivät ja viihtyivät opinnoissaan valintojen jälkeen. Todistusvalinnan käyttöönottoaneissa ohjelmissä paikan vastaanottaneiden opintojen arvosanat olivat samalla tasolla kuin sellaisissa, joissa todistusvalinta oli jo aikaisemmin käytössä. Toisaalta opintopistekertymä oli noin 2,3 opintopistettä eli noin 5 % pienempi. Tämä selittyy sillä, että suurempi osuus opiskelijoista on ollut poissa kevät- tai syyslukukauden. Todistusvalinnan käyttöönottoaneissa ohjelmissä uudelleen haku kasvoi kuusi prosenttiyksikköä.

Kuvio 3. Uusien ylioppilaiden eli 19-vuotiaiden hakijoiden osuus kasvoi neljänneksellä.

Johtopäätökset

Opiskelijavalintauudistus onnistui sille asetetuissa tehokkuustavoitteissa. Uudistus onnistui tehostamaan hakukäyttäytymistä siten, että haut kohdistuivat useampiin hakukohteisiin ja suuremmalla todennäköisyydellä myös kohteisiin, jotka eivät sijainneet hakijan kotipaikkakunnalla. Uudistus näyttää myös onnistuneen nostamaan nuorimpien, 19-vuotiaiden hakijoiden osuutta hyväksytyistä ja paikan vastaanottaneista hakijoista.

Tutkimuksen tulokset osoittavat myös, etteivät monet todistusvalintaan liitetyt uhkakuvat ole perusteltuja. Tulosten mukaan hyväksytyjen ja paikan vastaanottaneiden opiskelijoiden sukupuolijakauma tai sosioekonominen tausta ei muuttunut merkittävästi uudistuksen seurauksena.

Uudistus ei siis näytä vähentäneen sosiaalista liikkuvuutta, mutta ei se sitä ole lisännytäkään. Koulutus on edelleen Suomessa, kuten kaikissa teollistuneissa maissa, vahvasti periytyvää eikä opiskelijavalintauudistus ole tätä tilannetta muuttanut.

Toimenpide-ehdotuksia

Uudistuksen vaikutukset kiinnittävät myös huomion hakukohteiden rajoittamisen mielekkyyteen. Vuonna 2021 yhä useampi haki kuuteen opiskelupaikkaan, mikä oli sallittu maksimi. Tulevaisuudessa on syytä pohtia, olisiko tästä rajoitteesta mahdollista luopua tilanteessa, jossa todistusvalinnasta on tullut pääasiallinen väylä korkeakouluopintoihin.

Lähteet

Hannu Karhunen, Tuomas Pekkarinen, Tuomo Suhonen ja Tuomo Virkola (2022)
Opiskelijavalintauudistuksen seurantatutkimuksen loppuraportti. VATT Muistio 67.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-287-2>